

Fundusze Europejskie
dla Małopolski

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

MAŁOPOLSKA

Załącznik nr 10 do Regulaminu wyboru projektów nr FEMP.06.05-IP.02-001/24

**DIAGNOZA DOTYCZĄCA ZAPOTRZEBOWANIA NA DOSTOSOWANE DO
POTRZEB DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI MIEJSCA W INSTYTUCJACH
OPIEKI NAD DZIEĆMI DO LAT 3 W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM**

Podstawowe zasady wspierania dzieci z niepełnosprawnościami w instytucjach opieki nad dziećmi do lat 3

Zgodnie z Ustawą o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 204 z późn. zm.) żłobki i kluby dziecięce powinny realizować zadania z uwzględnieniem wspomagania indywidualnego rozwoju m.in. dziecka z niepełnosprawnościami ze szczególnym uwzględnieniem rodzaju niepełnosprawności.

Każdemu dziecku z niepełnosprawnością zgodnie z Konwencją ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych, ratyfikowaną przez Polskę w 2012 roku, powinno umożliwić się uzyskanie i utrzymanie możliwie największej niezależności, zdolności fizycznych, intelektualnych, społecznych i zawodowych oraz pełnej integracji we wszystkich aspektach życia społecznego.

Na wczesnym etapie rozwoju oznacza to możliwość korzystania m.in. z opieki żłobkowej. Rzeczywistej integracji dzieci w żłobku lub klubie dziecięcym sprzyja stworzenie odpowiednich warunków – kadrowych (tj. dotyczących osób pracujących z dzieckiem) i materialnych (tj. dotyczących infrastruktury, pomocy edukacyjnych) – dostosowanych do indywidualnych potrzeb dzieci.

Instytucjonalne formy opieki nad najmłodszymi nie są miejscem prowadzenia specjalistycznej rehabilitacji i terapii dziecka, jednak opiekunowie sprawujący w żłobku opiekę nad dzieckiem z niepełnosprawnością potrzebują specjalistycznego wsparcia (np. pedagoga specjalnego o specjalności odpowiadającej niepełnosprawności dziecka, logopedy, psychologa) w formie szkoleń i systematycznych konsultacji, by tworzyć podstawowe warunki potrzebne do uczestnictwa dziecka w codziennym życiu placówki.

Dzięki takim działaniom, włączanie dzieci z niepełnosprawnością i zagrożonych niepełnosprawnością w ogólnodostępną opiekę żłobkową nie będzie pozorne i zapobiegnie praktykom dyskryminacyjnym.

Osoby pracujące w żłobku, traktując bez uprzedzeń dziecko z niepełnosprawnością lub zagrożone niepełnosprawnością, stają się modelem w tym zakresie dla dzieci i rodziców dzieci pełnosprawnych.¹

Żłobki i kluby dziecięce w latach 2015-2022 w województwie małopolskim²

W latach 2015 – 2022 w województwie małopolskim nastąpił duży wzrost liczby żłobków i dostępnych w nich miejsc dla dzieci do lat 3. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w ciągu 8 lat liczba żłobków zwiększyła się ze 171 do 478, co stanowi wzrost o 64%. Przyrost klubów dziecięcych w Małopolsce był mniejszy. W 2022 roku przybyło 49 nowych klubów dziecięcych, co stanowi wzrost o 56% placówek niż w 2015 roku. Należy zaznaczyć, że udział klubów dziecięcych w Małopolsce jest dużo mniejszy niż żłobków działających na terenie województwa.

¹ Standard jakości opieki dla dzieci do lat 3 w żłobkach. Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren, Poznań 2019 r.

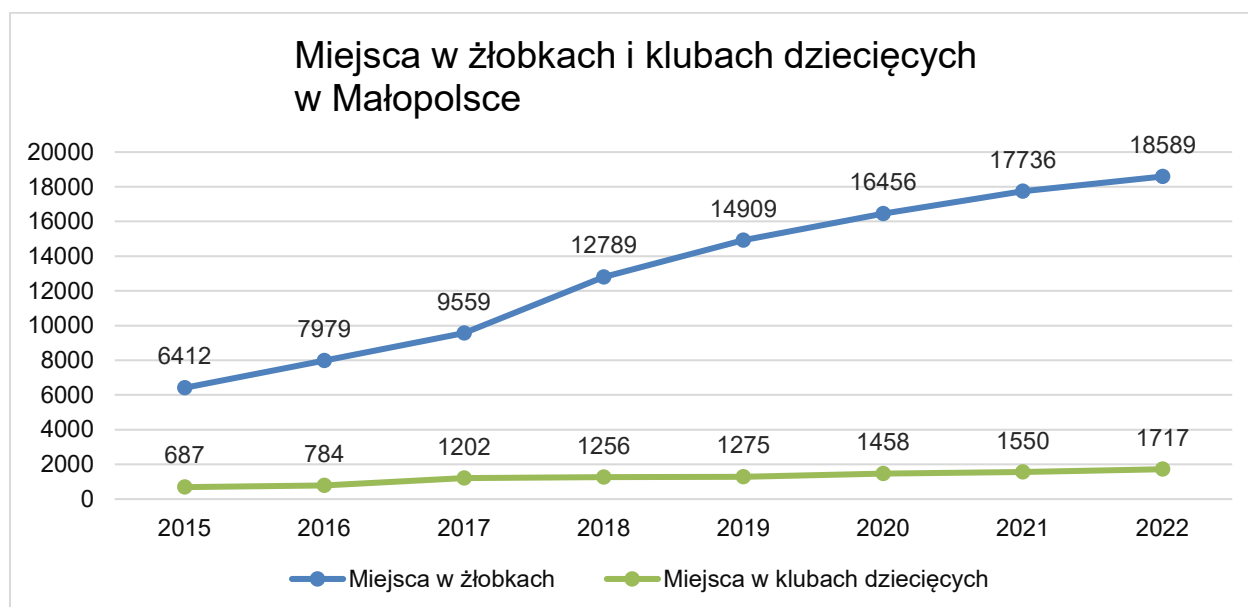
² Dane GUS z lat 2015-2022 ([GUS - Bank Danych Lokalnych \(stat.gov.pl\)](https://stat.gov.pl)).

Porównując sytuację w powiatach najwięcej żłobków w latach 2015 – 2022 powstało w Krakowie (147). W powiatach województwa małopolskiego placówki nie były otwierane tak często. Wyróżnić tutaj można powiat wielicki, gdzie otwarto 21 żłobków oraz powiat krakowski z 19 nowymi żłobkami. Jeśli chodzi o powiaty z najmniejszym przyrostem nowych placówek to od 2015 roku w powiecie tatrzańskim nie zmieniła się liczba żłobków (1 żłobek funkcjonował w 2022 roku w powiecie tatrzańskim), natomiast o 1 nową placówkę wzrosła liczba żłobków w powiecie dąbrowskim oraz w Tarnowie.

Kluby dziecięce także najczęściej powstawały w powiatach krakowskim i wielickim (po 8 placówek więcej w porównaniu z rokiem 2015) oraz w powiecie nowosądeckim (gdzie powstało 7 nowych klubów dziecięcych). W latach 2015 – 2022 tylko w powiecie nowotarskim nastąpił spadek liczby klubów dziecięcych (spadek o 1 i w 2022 roku nie wykazano, żadnego działającego klubu dziecięcego w tym powiecie).

Liczba miejsc w żłobkach w Małopolsce wzrosła z 6 412 w 2015 roku do 18 589 w roku 2022 (co stanowi wzrost o 66%). W klubach dziecięcych w tym samym okresie zostało utworzonych 1 030 miejsc (wzrost o 60%).

Wykres 1 Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych w Małopolsce w latach 2015-2022

W latach 2015 – 2022 najwięcej nowych miejsc żłobkowych powstało w Krakowie (5 965) oraz powiecie wielickim (879). Natomiast najmniej nowych miejsc opieki żłobkowej powstało w powiecie tatrzańskim (5). Liczba nowopowstałych klubów dziecięcych odzwierciedla się także w liczbie nowych miejsc w tego typu placówkach. W powiatach, gdzie w ciągu lat 2015 – 2022 powstało najwięcej klubów dziecięcych nastąpił także największy wzrost nowych miejsc opieki (powiat wielicki 218 nowych miejsc, krakowski 151 oraz nowosądecki 124). W powiecie nowotarskim, gdzie w 2022 roku nie wykazano wcześniej działającej placówki nastąpił jedyny spadek liczby miejsc opieki (spadek o 30 miejsc w porównaniu z rokiem 2015).

Dane GUS z 2022 r. wskazują, że udogodnienia dla dzieci z niepełnosprawnościami posiadało 61,5% żłobków i klubów dziecięcych. Najwięcej placówek było wyposażonych w pochylnie, podjazdy i platformy ułatwiające wejście do budynku – 34,8% ogólnej ich

liczby. W posadzki antypoślizgowe wyposażonych było 33% placówek, a w łazienki przystosowane do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami – 29,5%.

Według najnowszego Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w 2021 roku, w Małopolsce grupa dzieci w wieku od 0-3 lat wynosi 136 877 osób, zatem zgodnie z danymi dotyczącymi wydanych orzeczeń, dzieci w województwie małopolskim, z co najmniej jednym symbolem przyczyny niepełnosprawności stanowią 1,03% wszystkich dzieci w tej grupie wiekowej.³

Żłobki i kluby dziecięce na podstawie danych z serwisu Emp@tia z 2023 roku

Zgodnie z danymi z serwisu Empatia pobranymi 9.10.2023 roku w województwie małopolskim było 511 żłobków i 90 klubów dziecięcych, z czego odpowiednio 233 (46%) i 35 (39%) zostało wskazanych jako dostosowane do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki. Największa liczba żłobków znajduje się w Krakowie (275) i tutaj także jest największa liczba żłobków dostosowanych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki (99). Również w Krakowie występuje największa liczba klubów dziecięcych (17), z czego tylko 3 są dostosowane do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki. Także powyżej 10 klubów dziecięcych (15) jest w powiecie wielickim, z czego 5 jest dostosowanych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki.

Poza Krakowem największa liczba żłobków w Małopolsce występuje w powiatach krakowskim i wielickim (odpowiednio 31 i 27 placówek, z których dostosowanych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki jest odpowiednio 14 i 11 placówek). Najmniej żłobków jest w powiatach: tatrzańskim (1), dąbrowskim (2) i suskim (3), z czego w powiecie tatrzańskim jedyny żłobek nie został wykazany w serwisie Empatia jako dostosowany do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki. W powiecie dąbrowskim każdy z dwóch żłobków jest dostosowany do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki, a w powiecie suskim 2 z 3 działających żłobków. Liczba klubów dziecięcych w Małopolsce jest dużo mniejsza. Poza Krakowem i powiatem wielickim, w żadnym z pozostałych powiatów liczba klubów nie przekracza 9 placówek. W 6 powiatach województwa tj. tarnowskim, gorlickim, nowotarskim, dąbrowskim, tatrzańskim oraz mieście Tarnów, nie ma ani jednego klubu dziecięcego. Porównując ogólną liczbę klubów dziecięcych do liczby klubów dostosowanych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki, najlepsza sytuacja występuje w powiecie olkuskim (zgodnie z wykazem z serwisu Empatia 7 na 8 klubów dziecięcych jest dostosowana do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki). W pozostałych powiatach ogólna liczba klubów jest dużo mniejsza lub nie są one dostosowane do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki (np. w powiatach oświęcimskim (2) i limanowskim (1) wszystkie kluby są dostosowane do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki. Podobną sytuację można zaobserwować w powiatach chrzanowskim, gdzie 3 na 4 kluby dostępne są dla dzieci

³ Raport pn. „Dostosowanie żłobków do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami”; Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego; listopad 2023.

niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki oraz myślenickim i proszowickim – po 2 na 3 placówki).

Województwo małopolskie pod względem liczby żłobków i klubów dziecięcych jest zróżnicowane. W Krakowie i powiecie krakowskim znajduje się 360 z 511 żłobków (71%) oraz 50 z 90 klubów dziecięcych (56%). Najgorzej pod względem liczby żłobków jest w powiatach podregionu nowotarskiego (południe Małopolski), gdzie zlokalizowanych jest 12 żłobków i 5 klubów dziecięcych. Procent żłobków przystosowanych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki, jest najwyższy w powiatach podregionu tarnowskiego (73% funkcjonujących żłobków jest dostosowane do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki). Z kolei najwięcej klubów dziecięcych dostosowanych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki w porównaniu z liczbą wszystkich klubów znajduje się w powiatach podregionu oświęcimskiego (67% wszystkich funkcjonujących klubów dziecięcych).

Badanie żłobków i klubów dziecięcych na podstawie ankiet CAWI od 21 września do 4 października 2023 roku⁴

Badaniem objęto 594 żłobki i kluby dziecięce w Małopolsce. Osiągnięto stopę zwrotu na poziomie 293 ankiet. Najwięcej ankiet uzyskano z placówek znajdujących się w gminach miejskich 59% (w tym same placówki mieszczące się w Krakowie stanowiły 48%), następnie z gmin miejsko-wiejskich 24% oraz te z gmin wiejskich 18%. Jeżeli chodzi o podział na placówki publiczne i prywatne to uzyskano odpowiedź z 74 publicznych żłobków i klubów dziecięcych, co stanowi 25% badanej próby, oraz 219 odpowiedzi z prywatnych placówek tym samym stanowiąc 75% próby w badaniu.

W odpowiedziach uzyskanych z ankiety CAWI wynika, iż do badanych placówek uczęszcza 230 dzieci z niepełnosprawnościami lub zagrożonych niepełnosprawnością (odpowiednio 54 dzieci z orzeczeniami o niepełnosprawności oraz 174 dzieci zagrożonych niepełnosprawnością), co stanowi 2,4% dzieci spośród uczęszczających do tych placówek.

W badaniu chciano zidentyfikować jakie najczęściej problemy zdrowotne wiążą się z niepełnosprawnością dzieci. W próbie objętej badaniem znalazło się 50 placówek, które świadczą opiekę nad dziećmi z niepełnosprawnościami lub zagrożonych niepełnosprawnością. Odpowiedzi na to pytanie przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1 Rodzaje problemów zdrowotnych dzieci (n=50)

Rodzaj problemu	Liczba wskazań	Procent wskazań
problemy ruchowe	16	32%
problem kardiologiczne	7	14%
wady słuchu	10	20%

⁴ Raport pn. „Dostosowanie żłobków do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami”; Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego; listopad 2023.

Rodzaj problemu	Liczba wskazań	Procent wskazań
wady wzroku	6	12%
wady wymowy	21	42%
zaburzenia integracji sensorycznej	25	50%
alergie pokarmowe	16	32%
problemy dermatologiczne	3	6%
choroby immunologiczne	3	6%
problemy w rozwoju intelektualnym	16	32%
problemy psychiczne	1	2%
inne, jakie?	15	30%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

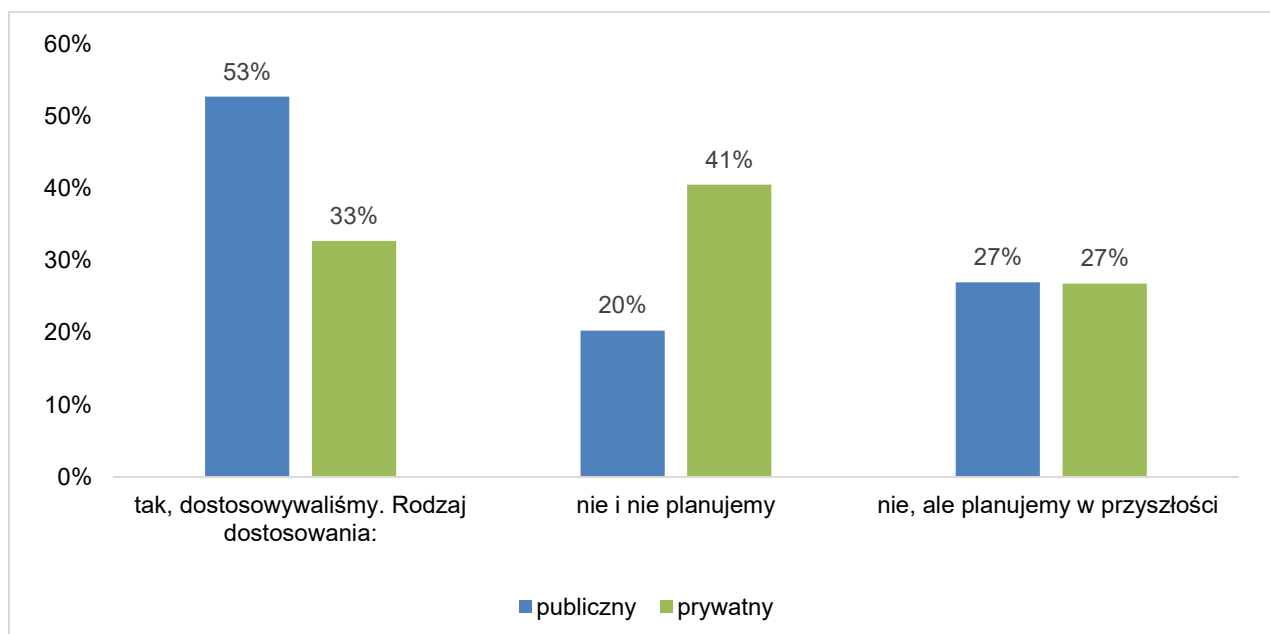
Najczęstszą odpowiedzią było „zaburzenia integracji sensorycznej” i wskazało ją 25 placówek, następnie wady wymowy 21 wskazań, a także problemy ruchowe, alergie pokarmowe oraz problemy w rozwoju intelektualnym po 16 wskazań. Wśród odpowiedzi „inne”, 3 razy wskazano zespół Downa oraz padaczkę, a także 2 razy autyzm lub jego podejrzenie.

Aby żłobek, czy klub dziecięcy był bezpiecznym miejscem dla dzieci z niepełnosprawnościami i spełniał potrzeby dzieci ze szczególnymi wymogami opieki, placówki te muszą być odpowiednio dostosowane i wyposażone.

W badaniu CAWI, 111 respondentów wskazało, że ich placówka jest dostosowana do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami (38% w badanej próbie), 104 odpowiedziało, że nie są dostosowani i nie planują w przyszłości takich dostosowań wdrażać (35%), natomiast 78 nie jest dostosowanych, ale planuje w przyszłości to zmienić (27%).

Jeżeli chodzi o dostosowanie w podziale na placówki publiczne i prywatne, to wśród publicznych żłobków i klubów dziecięcych 53% (39 wskazań) zadeklarowało, iż są dostosowane do przyjmowania dzieci z niepełnosprawnościami, 20% (15 wskazań) nie jest dostosowana i nie ma w planach wdrożenia takich ułatwień, a 27% wskazań podało odpowiedź „nie, ale planujemy w przyszłości”.

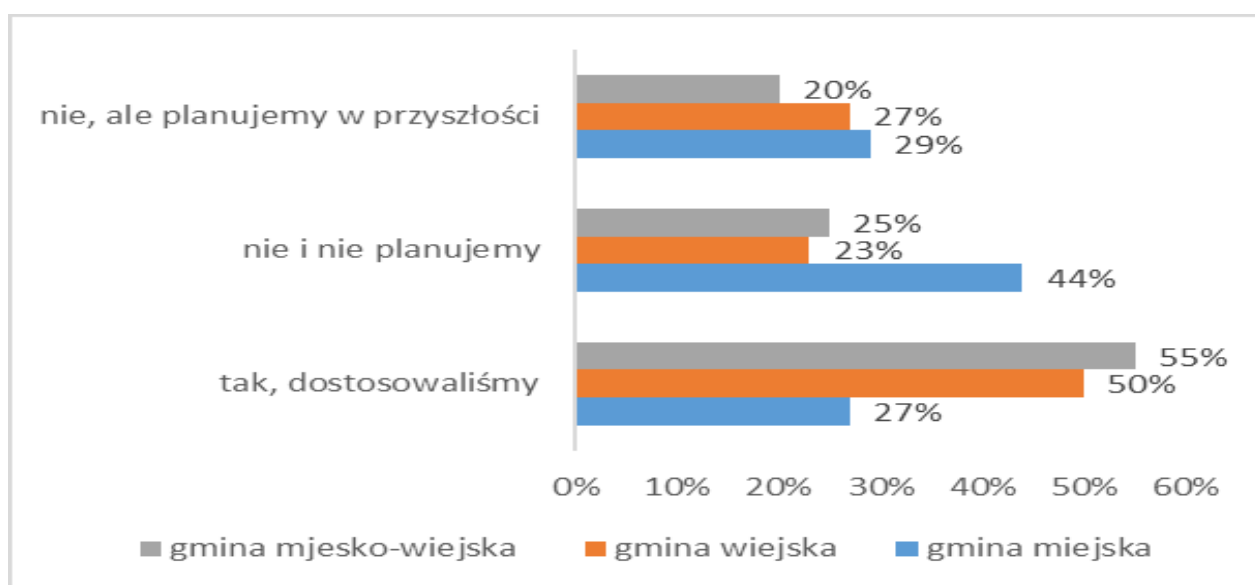
Wykres 2 Dostosowanie placówek w podziale na placówki publiczne i prywatnie (n=293)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Najwięcej dostosowanych placówek jest w gminach miejsko-wiejskich i tam 55% placówek deklaruje dostosowanie żłobków i klubów dziecięcych. Na drugim miejscu znalazły się placówki z terenów wiejskich, gdzie 50% zadeklarowało dostosowanie, a najmniej dostosowanych placówek znajdzie się w gminach miejskich 27%. Trzeba jednak pamiętać, że placówki z gmin miejskich stanowiły, aż 59% w badanej próbie. Rozkład odpowiedzi w ujęciu na typ gminy przedstawia poniższy wykres nr 3.

Wykres 3 Dostosowanie placówek w podziale na typ gminy w której znajduje się placówka (n=293)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Odpowiedzi ankietowanych w zakresie deklaracji o dostosowaniu przestrzeni do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami lub zagrożonych niepełnosprawnością wykazały, że

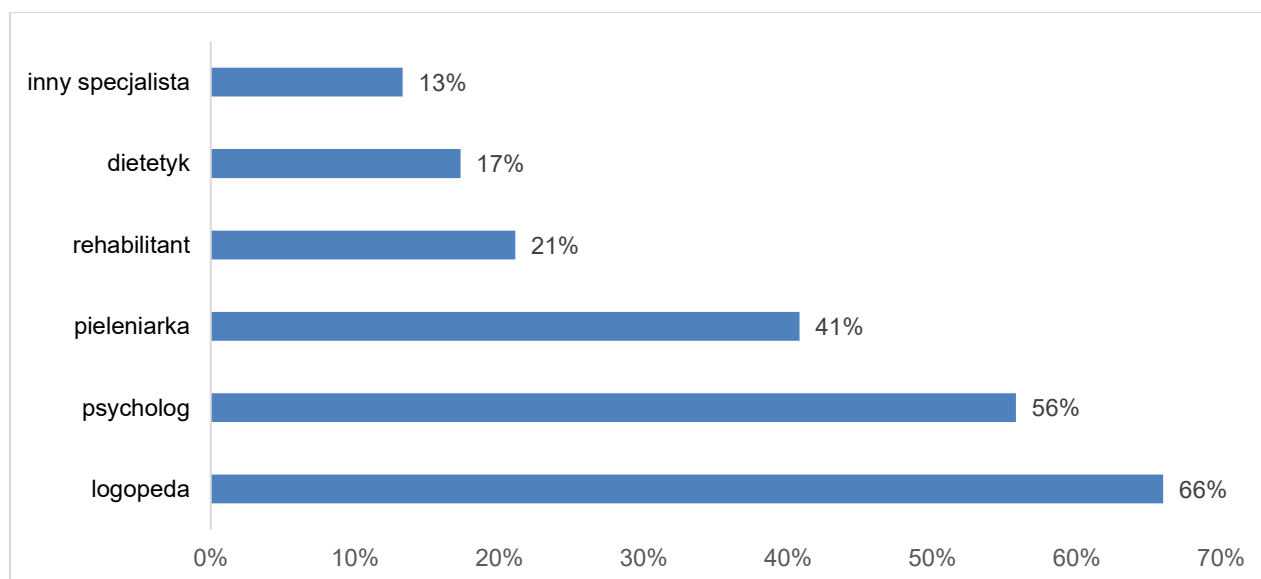
dostosowanie placówek do ww. potrzeb w szczególności skupiało się na likwidacji barier architektonicznych i fizycznych przeszkód np. poprzez instalację pochylni, podjazdów, windy, likwidację progów, montaż szerokich drzwi umożliwiających wjazd na wózek, przystosowanie łazienki/WC, lokalizację żłobka na parterze budynku, utworzeniu miejsca parkingowego dla osób z niepełnosprawnością, a także dostosowania dla słabowidzących czy też niewidomych. Powyższe dostosowania, w większości architektoniczne mogą świadczyć, że niepełnosprawność kojarzona jest przez respondentów głównie z dysfunkcjami fizycznymi.

Istnieje potrzeba wyposażenia placówek w specjalistyczne pomoce dydaktyczne, aż 40% respondentów nie było w stanie odpowiedzieć na pytanie, czy widzi potrzebę doposażenia placówki, 38% nie widziało takiej potrzeby, a 23% widzi takie zapotrzebowanie.

Wśród osób, które widzą taką potrzebę zdecydowanie najczęściej (33 wskazania) wyróżniano zapotrzebowanie na sprzęt z zakresu integracji sensorycznej: zabawki sensoryczne, maty sensoryczne, sale przeznaczone do prowadzenia terapii sensorycznej. Ponadto wskazywano na zapotrzebowanie na pomoce logopedyczne, sale rehabilitacyjne i sprzęt potrzebny do prowadzenia ćwiczeń i gimnastyki, pomoce dla dzieci słabo widzących i niedosłyszących oraz tablice multimedialne.

W badaniu u CAWI zapytano respondentów, czy widzą potrzebę zatrudnienia poszczególnych specjalistów w swoich placówkach. Wyniki przedstawia wykres nr 4.

Wykres 4 Potrzeba zatrudnienia w żłobkach i klubach dziecięcych specjalistów (n=293)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

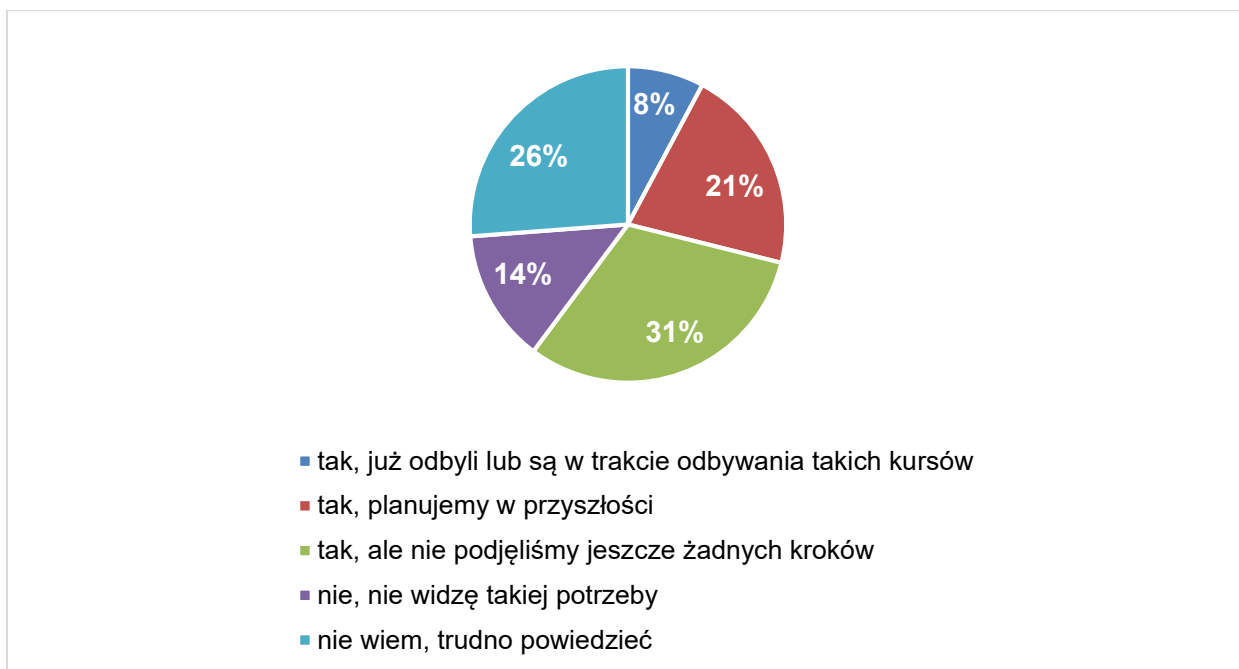
Największe zapotrzebowanie jest na logopedów: 66% wskazań, psychologów: 56% oraz pielęgniarki: 41%. 13% respondentów wskazało potrzebę zatrudnienia innego specjalisty. Wśród tych odpowiedzi (n=38) zdecydowanie najwięcej dotyczyło terapeuty integracji sensorycznej (22 wskazania). Kolejne propozycje to 4 wskazania na pedagoga specjalnego, po 2 wskazania na neurologopedę oraz lekarza pediatrę.

Żłobek lub klub dziecięcy jest miejscem, gdzie rodzic może dowiedzieć się o tym, że dziecko może cierpieć na jakąś chorobę, dysfunkcję czy zaburzenie. To właśnie

w placówce, dysponującym odpowiednio wykwalifikowanym personelem, w pierwszej kolejności mogą zostać zauważone odbiegające od normy zachowanie dziecka. Dlatego też, tak ważne jest odpowiednie wyszkolenie kadry placówki.

Bardzo ważne jest, aby kadra opiekuńcza dzieci do lat 3, poszerzała swoją wiedzę i kompetencje na temat opieki nad dziećmi z niepełnosprawnościami. W ankiecie CAWI zapytano o potrzebę skierowania pracowników na kursy i szkolenia z tego zakresu. Aż 31% respondentów widzi takie zapotrzebowanie, ale nie podjęło jeszcze działań w tym kierunku, 21% respondentów widzi zapotrzebowanie w tym obszarze i planuje w przyszłości doszkalać pracowników. Jedynie w 8% placówek, pracownicy przeszli odpowiednie kursy i szkolenia lub są w trakcie ich realizacji. 14% respondentów stwierdziło, że nie widzi potrzeby skierowania pracowników na szkolenia, a aż 26% nie umiało odpowiedzieć na to pytanie.

Wykres 5 Potrzeba skierowania personelu placówek na kursy/szkolenia z zakresu opieki na dziećmi niepełnosprawnymi (n=293)

Zarówno rodzice jak i pracownicy żłobka, podczas badania, zwrócili uwagę na ogromną wartość, jaką niesie obserwacja dziecka przez specjalistów typu psycholog w naturalnym dla dziecka środowisku. Obie grupy respondentów podkreślili, że dzieci np. z autyzmem zupełnie inaczej zachowują się w kontaktach jeden na jeden bezpośrednio z psychologiem. Ich zdaniem podczas takiego spotkania dziecko może poradzić sobie bardzo dobrze, a jego dysfunkcje mogą zostać niewykryte. Niezwykle cenna jest obserwacja dziecka w placówce, podczas interakcji z innymi dziećmi, gdy specjalista będzie miał okazję obserwować zachowania dziecka, których nie mógłby doświadczyć podczas wizyty dziecka w gabinecie. Ma to szczególne znaczenie właśnie w przypadku autyzmu, gdy dzieci cechują się wysoką inteligencją, ale trudności sprawiają im kontakty społeczne.